

ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA 9.KLASSIS

2 tundi nädalas, kokku 70 õppetundi

Õppesisu

1. Ühiskond ja sotsiaalsed suhted

Ühiskonna sotsiaalne struktuur

- Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm.
- Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused: sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus, solidaarsus.
- Väärtused ja identiteetid.
- Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.

Ühiskonna institutsionaalne struktuur - avalik sektor, erasektor, kolmas sektor

- Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused).
- Erasektor kui kasumile suunatud sektor.
- Kolmas sektor kui mittetulundussektor: sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused.

Ühiskonnaliikmete õigused

- Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel.
- Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused.
- Lapse õigused, kohustused ja vastutus.
- Lastekaitse rahvusvahelised probleemid.
- Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine jm. UNICEFi tegevus.

Meedia ja teave

- Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne.
- Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir; suhtlemiskultuur.

- Turunduskommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommerts-reklaam jne.
- Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine.
- Plagiaat.
- Teabe tõlgendamine ja kriitiline analüüs; fakti ja arvamuse eristamine.

2. Riik ja valitsemine

Demokraatia

- Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused.
- Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal.
- Õigusriik.
- Kodanikuvabadused ja -õigused.

Eesti valitsemiskord

- Põhiseadus, põhiseaduslikud institutsioonid.
- Riigikogu koosseis ja ülesanded.
- Valitsuse moodustamine ja ülesanded.
- Vabariigi President.
- Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll.
- Kohus.
- Kohalik omavalitsus.
- Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem.
- Õigusaktide kasutamine.
- Alaealiste õiguslik vastutus.
- Kodakondsus.
- Eesti kodakondsuse saamise tingimused.
- Kodanikuõigused ja -kohustused.
- Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis.

- Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad.
- Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine.
- Eesti Euroopa Liidu liikmena.
- Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides.

3. Kodanikuühiskond

- Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned.
- Vabauhendused ja MTÜd.
- Kirik ja usuühendused.
- Kodanikuosalus ja kodanikualgatus.
- Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse,.
- Noorte osalusvõimalused: õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid, noorteprojektid.
- Käitumine kriisioludes.

4. Majandus

- Turumajanduse põhijooned: nõudmine ja pakkumine, konkurents, tootlikkus ja kasum.
- Ettevõtluse vormid: AS, OÜ, FIE.
- Ettevõtluse roll ühiskonnas.
- Ressursside jagunemine maailmas.
- Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon.
- Riigieelarve.
- Maksud, maksustamise põhimõtted.
- Tulude ümberjagamine.
- Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus.
- Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus.
- Tööturg: tööturu mõiste, tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes, tööõigus. tööturu meetmed tööandjatele ja tööotsijatele.
- Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul.

- Isiklik majanduslik toimetulek: eesmärkide püstitamine ja ressursside hindamine, palk ja palgaläbirääkimised, isiklik eelarve.
- Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus.
- Rahatarkus:säästmine ja investeerimine, laenamine.
- Ettevõtlikus, isiklik ettevõtlus
- Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine.
- Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul.
- Tootemärgistused.

Õpitulemused

- Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus.
- Märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi.
- Väärtustab sotsiaalset õiglust ja sidusust.
- Väärtustab soolist võrdõiguslikkust.
- Mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega.
- Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, erasektor, eraettevõtte, mittetulundussektor, sihtasutus.
- Selgitab ühiskonna sektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
- Teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi.
- Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid inimõigused, põhiõigused, sotsiaalmajanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused.
- Tunneb inimõigusi ja lastekaitse põhimõtteid, märkab nende rikkumist (sh vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm); tunneb õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.
- Tunneb riske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust otsida abi.
- Orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada.
- Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, ajakirjanduseetika, autoriõigus, autorivastutus, reklaam ja plagiaat.

- Mõistab ajakirjanduses käsitletavaid probleeme; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks.
- Tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt.
- Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid demokraatia, autokraatia, totalitarism; võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus.
- Selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises.
- Väärtustab demokraatlikke vabadusi ja tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igapäevase võrdsuse seaduse ees).
- Käitub demokraatia põhimõtete järgi.
- Oskab vahet teha demokraatial ja autokraatial, tunneb ja selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni ja annab neile hinnangu.
- Selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid.
- Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, õigusakt; erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik.
- Tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart).
- Mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda. Oskab leida vajalikku õigusakti, kasutada nii elektroonilist Riigi Teatajat (eRT) kui ka paberandjal põhiseadust.
- Oskab kasutada riigi- ja omavalitsusasutuste portaale ning leiab sealt vajaliku info.
- Tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi; väärtustab Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsust.
- Selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid, kujundab oma põhjendatud seisukoha valijana.
- Teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; nimetab Eesti parlamendi-erakondi; teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi.

- Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid kodanikuühiskond, vabaühendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus.
- Mõistab kodanikuühiskonna ja vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmäärke; iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel.
- Oskab kasutada tegutsemisvõimalusi kodanikuühiskonnas; analüüsib probleeme ning pakub lahendusi.
- Algatab ja toetab koostööd ühiste eesmärkide püstitamisel ja elluviimisel.
- Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investering, tarbijakaitse;
- Tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu;
- Analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel.
- Tunneb eelarve koostamise põhimõtteid; oskab leida internetist vajalikke abivahendeid, kuidas arvutada netopalka.
- Teab laenamise põhimõtteid, samuti teab kuidas säästada, teab mõistliku kulutamise printsiipe.
- Tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult.
- Iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmäärke, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega.